

lieke politieke meerderheid die sinds 1884 was gevestigd, werd onder impuls van koning Albert uitgehouden en vrijzinnigen kregen regeringsmacht in handen. Dat deed een deel van de katholieke jongeren in het leger en in het bezette land wegdrijven. Wat dat betreft had De Volder nog een stuk verder kunnen gaan in zijn analyse. In het archief van de activistische Raad van Vlaanderen en in recente publicaties betreffende de zogenaamde Vlaamse 'frontbeweging' is er heel wat nieuws te rapen betreffende Mercier en de pogingen om het Vaticaan voor de Vlaams-activistische kar te spannen. Het is tekenend dat de invloedrijke parochiepriester Cyriel Verschaeve niet in zijn analyse opduikt terwijl deze man nochtans stappen zette tot in het Vaticaan toe. Het was uiteraard zonneklaar dat Mercier nooit in een dergelijk scenario zou meestappen. Door zijn handelwijze was hij bovendien niet in staat om de anti-Belgische gevoelens onder de Vlaamse katholieken zo beperkt mogelijk te houden.

In zijn besluit wil De Volder de gebruikelijke verheerlijking van Mercier uitdrukkelijk nuanceren. De liefde van Mercier voor het Belgische vaderland leidde tot een zekere tunnelvisie. Dat maakte hem blind voor bepaalde uitdagingen. Hij vertoonde een gebrek aan empathie voor de Vlaamse taaleisen en de sociale draagwijdte van de Vlaamse beweging. Door zijn patriotisme begreep hij onvoldoende de diepe impact van deze oorlog op een hele generatie. Hij dacht nog in klassieke termen als 'rechtvaardige oorlog' en zelfs 'heilige' oorlog. Voor Mercier moest vaderlandsliefde onvoorwaardelijk zijn. Daar moesten andere waarden voor wijken. In zijn ogen was de Vlaamse beweging een gevaar voor België en hij zag niet de emancipatorische kracht die een gelijkberechtiging van het Nederlands zou betekenen. De Volder aarzelt niet dit een '*lack of empathy*' te noemen. Mercier was intellectueel briljant. Maar op de duur ook behoorlijk zelfvoldaan en dat maakte hem tot slachtoffer van '*patriotic blindness*'.

Mercier was een inspirerende figuur voor het lijdzame verzet in België tegen de Duitsers. Hij oefende ook sterke druk uit op de Vaticaanse

diplomatie en zette zelfs de paus onder druk die graag een bemiddelende rol had gespeeld om de slachting zo snel mogelijk te doen ophouden. Wat veel katholieke kerkleiders vreesden was dat de oorlog voeding zou geven aan revolutionaire bewegingen zoals het bolsjewisme waarvan de anti-kerkelijke en anti-religieuze houding bekend was. Er daarbij werd teruggedacht aan de vernietigende slagen die Franse revolutionairen meer dan een eeuw geleden aan de kerk hadden toegebracht. Als de internationale 'orde' werd vernietigd door deze oorlog, zou in tal van landen ook de nationale 'orde' onder onhoudbare druk komen te staan. In tal van Vaticaanse ogen bevorderde Mercier door zijn houding dit wegglijden in de richting van de catastrofe.

Luc Vandeweyer

MARK CONNELLY & STEFAN GOEBEL

Ypres

Oxford, Oxford University Press, 2018, XXVIII + 257 p.

Na de novemberdagen van 2018 ebde het hoogtij van de eeuwherdenking van de Eerste Wereldoorlog vrij snel weg, na enkele jaren van massale publieksaandacht. Wat de impact zal zijn geweest van de vele herinneringsinitiatieven is nog een open vraag. Historici hebben de afgelopen jaren met ambivalentie naar de herdenkingshousse gekeken, wat uiteraard niet betekent dat ze zelf zijn blijven stilzitten. Er verschenen de afgelopen jaren, zowel in het Nederlands als internationaal, bijvoorbeeld tal van interessante boeken over de oorlog van 14-18. Een van die boeken is *Ypres* van Mark Connelly en Stefan Goebel. Het is een van de meest recente werken in de reeks *Great Battles* van Oxford University Press. De titel van die boeken-serie kan enigszins misleidend klinken, zeker voor historici die met enige argwaan naar de – bij een breder publiek populaire – *histoire-bataille* kijken. Misleidend, want de reeks, die door gerenommeerd militair historicus Hew Strachan geëdit wordt, handelt een originele invalshoek die ver voorbij de krijgstechnische analyses gaat. Zoals Strachan in het voorwoord meldt, belicht de reeks niet alleen de veldslagen zelf, maar ook – en vooral – de erfenis ervan: hoe ze historisch geïnterpreteerd en maatschappelijk herdacht werden, en hoe de bete-

kenis ervan geconstrueerd en gereproduceerd werd in memorialen, kunst en populaire cultuur. Na o.m. werken over Thermopylae, Agincourt, Waterloo en Gallipoli verscheen in het najaar van 2018 (het kan geen toeval zijn) een boek over Ieper.

Een belangrijk uitgangspunt van Strachan is dat de reeks het traditioneel 'nationale' karakter van de militaire geschiedschrijving wil overstijgen (p. VIII). Connelly en Goebel nemen die richtlijn plichtsbewust ter harte. In de inleiding schrijven ze met enige ambitie dat hun boek '*the first truly transnational interpretation of the meaning of Ypres and, by extension, the Western Front*' is (p. XI). Doorheen het boek bespreken ze inderdaad een grote diversiteit aan herinneringsnarratieven. Naast deze meerstemmige benadering benadrukken de auteurs ook de '*spatial turn*' als een belangrijke theoretische richtingwijzer. Hoewel de term en het theoretisch vertoog errond enigszins houderig blijven, tonen de auteurs met verve hoe de herinnering aan Ieper getekend werd door de microgeografie van de vijandelikheden zelf. Van Hill 60 en Polygon Wood tot Passendale en Langemark: de namen van heuvels en dorpen in de Westhoek bleven lange tijd significante betekenisgevers in de Britse en Duitse herinnering, niet alleen in officiële narratieven en mythologieën, maar ook in de populaire cultuur, van namen van studentengenootschappen tot tramhaltes. Een derde theoretische intentie van de auteurs is dat ze vooral een '*media*' en '*mediation*' history willen schrijven. Dat maken ze concreet door een rijk spectrum aan bronnen en media te analyseren: memorialen, rituelen, souvenirs, boeken, gedichten, toeristische gidsen, kranten, foto's, films, muziek, schilderijen, televisieprogramma's, enz.

Het boek is chronologisch opgebouwd. Interessant is dat de auteurs niet onmiddellijk de oorlogsperiode bespreken, maar hun blik eerst richten op het decennium voor 1914, toen Ieper uitgroeide tot een populaire toeristische bestemming, vooral voor een Brits publiek. Opmerkelijk in het licht van wat zou volgen, is hoe de oude, verstilde provinciestad met zijn illustere geschiedenis en Gotische lakenhallen in die vooroorlogse jaren een onweerstaanbare kracht uitoefende op de roman-

tische verbeelding van de *Belle Epoque*: Ieper werd gezien als een stad van de doden, een stad van stilte, die zichzelf vooral wist te regenereren door zijn banden met het verleden. Het volgende hoofdstuk is gewijd aan de oorlogsjaren zelf. De verschillende grote veldslagen worden besproken, van oktober 1914 en de gasaanval van 1915 tot Passendale 1917. Daarna volgt een boeiende uiteenzetting over hoe Ieper in de jaren twintig uitgroeide tot *het* symbool van de Britse imperiale oorlogsinspanning. In een volgend hoofdstuk gaan de auteurs dieper in op de Langemark-mythe. Enkele bladzijden in dit hoofdstuk zijn ook gewijd aan de IJzertoren in Diksmuide. Het laatste hoofdstuk omvat de hele naoorlogse periode: 1944 tot 2014. Naast een aantal interessante pagina's over het naoorlogse slagveldtoerisme, beschrijven de auteurs hoe de herinnering aan Ieper (en dan vooral aan de slag bij Passendale in 1917) een cruciale rol speelde in het tot stand komen van de intussen bekende representatie van WOI als een zinloze horror van modder, bloed en *shell shock*. Kort bespreken Connelly en Goebel hoe de Eerste Wereldoorlog in deze decennia ook gelinkt werd aan het vredethema en verzoening in Europees verband. In een korte epilooop (6 bladzijden) gaan de auteurs tot slot in op "*Wipers at the Centenary*", maar de uiteenzetting blijft hier aan de oppervlakte. Zo blijft de lezer op zijn honger zitten wat de meest recente episode in de 'herinnering aan Ieper' betreft.

Het spectrum aan media dat Connelly en Goebel bespreken is indrukwekkend: van memorialen en literatuur tot kranten en toeristische gidsen. Hun analyse van het slagveld- en herdenkingstoerisme is bovendien erg genuanceerd. Zo slagen ze in hun opzet Ieper te beschrijven als een palimpsest (p. XI) van de oorlogsherinnering, waarop politici, kunstenaars, toeristen en andere 'herinneringsactoren' over de decennia heen verschillende lagen van boodschappen en betekenissen aanbrachten.

De auteurs zijn in de inleiding erg ambitieus wat het transnationale karakter van het boek betreft. Nu is het best een uitdaging een transnationale geschiedenis te schrijven van een plaats die, zoals

de auteurs veelvuldig aangeven, vooral een sleutelrol heeft opgenomen in de Britse imperiale herdenkingstraditie. Niettemin slagen Connelly en Goebel erin ook Duitse herinneringen aan Ieper een volwaardige plaats in het boek te geven. Andere actoren blijven dan weer enigszins onderbelicht. Wat de Franse memorialisering betreft, stippen de auteurs terecht aan dat het vooral Verdun was dat een sleutelrol speelde in de herinnering aan WO I. Maar andere narratieven hadden een prominenter plaats kunnen krijgen. Hoewel de auteurs bijvoorbeeld schrijven dat *'the world came to Ypres between 1914 and 1918, and many people from across the globe have been coming ever since'* (p. XIII), hadden de multiculturele en globale dimensies van de herinneringscultuur in Ieper (een thema waaraan de afgelopen jaren veel aandacht werd besteed, bijvoorbeeld door Dominiek Dendooven) meer uitgewerkt kunnen worden. En hoewel het lovenswaardig is dat de auteurs ook de IJzertoren in hun analyse betrekken, zijn een viertal bladzijden wellicht te weinig om de grote complexiteit van de toren uit de doeken te doen. De Belgische patriotische herdenkingstraditie, bijvoorbeeld in de jaren twintig, blijft nagenoeg volledig uit beeld. En ook de lokale dimensie van de herinneringscultuur blijft uiteindelijk onderbelicht. Uiteraard wordt de *Last Post* vermeld, maar zowel de lokale insteek bij de reconstructie van de stad in de jaren twintig als de naoorlogse profilering van Ieper als vredesstad hadden meer aandacht kunnen krijgen. En tot slot blijft ook de uiteenzetting over de oorlogsmusea in de streek wat beperkt. Dat is een gemiste kans, want sinds de jaren negentig hebben musea als 'media' van publieksgeschiedenis en slagveldtoerisme alleen maar aan belang gewonnen.

Maarten Van Alstein

SEBASTIAN BISCHOFF, CHRISTOPH JAHR,
TATJANA MROWKA, JENS THIEL (EDS)
*"Belgium is a beautiful city"? Resultate und
Perspektiven der Historischen Belgienforschung
(Historische Belgienforschung, Band 5)*

Münster, Waxmann Verlag, 2018, 248 p.

De verdienste van de werkgroep Belgische geschiedenis die in 2012 in Berlijn werd opge-

richt, is dat hij historici die wetenschappelijk onderzoek verrichten naar de geschiedenis van België met elkaar in contact brengt en hen door de organisatie van regelmatige workshops een platform biedt voor de uitwisseling van vakkennis. Tegelijkertijd geeft de werkgroep de reeks *Historische Belgienforschung* uit bij Waxmann-Verlag in Münster. Als vijfde band in de reeks is dit boek verschenen, waarin de bijdragen van de workshops in Berlijn in 2015 en van die van Paderborn in 2016 zijn gebundeld. Aangezien het wetenschappelijk onderzoek in ons buurland naar de geschiedenis van België - in vergelijking met dat over Nederland bijvoorbeeld - nog vrij beperkt is, is het bedoeling van dit werk om een overzicht te bieden van de belangrijkste historische studies over België in het Duitstalige gebied en gedeeltelijk ook daarbuiten (p. 11). Daarom wordt in deze bundel een brede waaier aan thema's behandeld, zowel chronologisch als thematisch. Er is niettemin een duidelijke focus op de Eerste Wereldoorlog en zijn gevolgen.

Aan deze bundel hebben negentien voornamelijk Duitse en Belgische auteurs meegewerkt, behalve historici ook enkele vertegenwoordigers van de andere geesteswetenschappen. In achttien bijdragen behandelen zij vragen over de Belgische geschiedenis die reiken van de 16de eeuw tot de hedendaagse geschiedenis. Het resultaat is een caleidoscoop van het Duitstalig onderzoek over de geschiedenis van het Koninkrijk België, dat tegelijk de hele bandbreedte weerspiegelt van de onderzoeksmethodes die vandaag gangbaar zijn in de geschiedenis en in de geesteswetenschappen. Na een inleiding door de editors opent de chronologisch gestructureerde bundel met twee bijdragen over de vroegmoderne tijd. Ramon Voges gaat in op de opstand der Nederlanden tegen Filips II in het midden van de 16de eeuw. Hij doet dit aan de hand van de analyse van de berichten van de Mechelse koperetser Frans Hogenberg. Christian Mühling onderzoekt de tachtigjarige oorlog tussen de Nederlanden en Spanje die onmiddellijk daarop volgde. Hij bestudeert die oorlog vanuit de religieus-politieke dimensie van het conflict voor de katholieke Zuidelijke Nederlanden.